

KERKORAAL

ihesus respexit letum ille autem reversus flebat amare
di cent
Alleluia Vespere autem sabbati
que luce scit in prima sabbati venit maria
magdalene & altera maria uidere sepulcrum
alleluia alleluia & ualae mane
una sabbatorum & ita iam sole
lari & filio respiciunt sonoro
que in prima & nunc & semper

NGELVS DOMINI
descendit de celo & accedens genuit
lapi domini & super eum sedit & dixit mulie
ribus nolite timere scio enim quia
cruciatum queritis iam surrexit Venite & uidete
locum ubi positus erat dominus alleluia & tunc
eunt & in monumentum uiderunt iuuenem sedentem

KERKORAAL

Verschijnt 5 keer per jaar
Jaargang 3 - mei 1978

Contactorgaan van de "Amici Cantus Gregoriani".
Tijdschrift voor Gregoriaans.

Redactie: Johan van Hout, Rens van de Laar, Jos Leenen
Silvère van Lieshout, Jozef van Ommeren.

Redactie en administratie: Havenweg 2, 5735 SH Aarle-Rixtel
Tel. 04928-1512

Druk: Drukkerij "Aarle-Rixtel b.v." te Aarle-Rixtel.

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

De "Amici Cantus Gregoriani" is een kring van mensen die zich verbonden weet met het Gregoriaans en door een jaarlijks terugkerende financiële bijdrage de verschijning van dit tijdschrift alsmede andere op het Gregoriaans gerichte activiteiten mogelijk maakt.

Inlichtingen op het redactieadres

INHOUD

Toelichting bij de Omslag,	1
In gesprek met Theo Driessen II	3-6
Muziek en Liturgie,	7-13
Hernieuwde belangstelling voor het Gregoriaans, L.v.d.W.,	14-16
Solesmes, T. Tromp,	17-19

TOELICHTING BIJ DE OMSLAG

Op de omslag deze keer een voorbeeld van de "Catalaanse notatie".

De handschriften uit Catalonië onderscheiden zich van andere handschriften van het Iberische schiereiland. In zeker opzicht komt deze notatie erg dicht bij de "Aquitaanse notatie". Het zou echter verkeerd zijn om beide notaties onder een noemer te verzamelen, want de vormen en tekens onderscheiden zich duidelijk. Een goed voorbeeld hiervan is de podatus. Daarnaast is het zo dat er veel vergelijkingen te maken zijn tussen de Franse neumen en de neumen uit Catalonië.

Men beschouwt terecht de boeken uit deze steek als een zelfstandige familie, die van de Catalaanse notatie.

Een duidelijke karakteristiek ervan is dat de schuine halen zeer bevoorrecht zijn door de schrijvers: men schrijft het toe aan de lengte en volheid van de neumen.

Girona, Sant Feliu, 20 - Antiphonale Monasticum uit Gérone, XIe-XIIe eeuw.

fo 11v: Slot van het officie van Paaszaterdag en begin van de responsories van Pasen.

IN GESPREK MET THEO DRIESSEN II

Verslag van een gesprek in 1974 van Jan van Lieshout met Theo Driessen, vastgelegd op de band.

PER ONGELUK ONDERWIJZER

"Ik ben nooit van plan geweest onderwijzer te worden en ik word onderwijzer, bij ongeluk."

Wat had U dan willen worden?

"Ja, op Carolus dacht ik: "Ik kan nogal mooie opstellen maken; ik word journalist". Ik zou middelbaar Nederlands gaan studeren, maar Knippenberg (de eerste rector van Carolus) zei: "Het is zo gevaarlijk met die economische situatie van tegenwoordig, ik zou eerst die onderwijzers-acte maar gaan halen dan heb je wat achter de hand". En zo ben ik op de kweekschool gekomen, om wat achter de hand te hebben, maar toen ik dat eenmaal achter de hand had, heb ik gevoeld, waar mijn kracht lag en dat ik iets gevonden had wat me goed lag. Zo ben ik eerst in Asten en daarna in Helmond onderwijzer geworden na èèn jaar kweekschool.

Dat was een soort speedcursus. Na anderhalf jaar ben ik toen twee jaar weg geweest, naar een sanatorium."

Is er binnen het lager onderwijs nu iets veranderd sinds U begon?

"O, ja. Dat kan ik het best duidelijk maken met een voorbeeld.

Toen wij pas begonnen als onderwijzer, moesten van Eyck en ik naar de bus, na school, en dan moesten we door straatjes van onze parochie, het Hemelrijk en zo en dan riepen de jongens van onze eigen school ons na: (gezongen) "Mister Driessen kan nie piesse", "Mister van Eyck, viel mi zun gat in 't slijk."

Van Eyck liep ze dan soms na tot in de straatjes en gangetjes, maar ze doken weg en je kon ze niet te pakken krijgen. Dan kon je ze daags daarna wel uitfoeteren of zelfs straf geven, maar dat was toch ook moeilijk en het haalde niets uit.

Ik zei: onze verhouding met de jongens is verkeerd. En wij lazen Ligthart, Jan Ligthart- de sinaasappelmethode. Die heeft op onze school geleidelijk veel invloed gehad."

(Beknopt samengevat kan men zeggen, dat met de sinaas-appelmethode een geheel van pedagogisch handelen bedoeld werd, dat niet steunt op een systeem van straf, maar van gewenst gedrag, in plaats van straffen van ongewenst gedrag. J.v.L.)

"Er kwam een andere verhouding tussen leerlingen en onderwijzers, waar vooral Palar een grote bijdrage aan heeft geleverd. Die is daar eigenlijk mee begonnen.

Ik heb in het begin nog volop lijfstraffen gegeven. Later ook nog wel eens, maar toen hoorde dat toch niet meer bij de normale straffen."

DIFFERENTIATIE

U was altijd een uitgesproken voorstander van een A en een B afdeling op de Sint Jozefschool. Hoe kijkt U daar nu achteraf tegenaan?

(De Sint Jozefschool had in die tijd twee klassen per leerjaar. De zwakkere leerlingen zaten in de A-klassen, de meer begaafden op leergebied in de B-klassen).

"U moet dat zien in het licht van de klassegrootte van toen. Ik heb nog met 62 leerlingen in een lokaal gewerkt. Als we toen de klassen niet zo gesplitst hadden, was het uitgesloten geweest, dat iemand uit onze parochie naar de H.B.S. had gekund. Op het ogenblik kunnen ze veel meer doen, omdat er veel minder leerlingen in een klas zitten. Hoogstens dertig. Je kunt dan iedere leerling meer meegeven, meer aandacht geven en de leerstof op iedereen overbrengen.

Er komt nog bij, dat er nu veel methodes zijn met individuele taken, of met een progressieve ordening, die de kinderen zelf kunnen verwerken in eigen tempo. Ook kun je in een klas kleine groepjes maken en die verschillend werk geven, interne differentiatie dus."

DE ONDERWIJZERSOPLEIDING

Ligt het niveau van de onderwijzer nu lager dan vroeger?

"Je moet niet vergeten: de onderwijzer was vroeger op de dorpen en ook wel in de steden zo ongeveer de enige cultuurdrager. Hij stak ver uit boven zijn omgeving. Maar wat een uitbreiding van scholingsmogelijkheden is daarop niet gevolgd. Aan universiteiten, middelbare scholen: Het is niet te verwonderen, dat de onderwijzer daar niet meer boven uit steekt. Vroeger was de onderwijzer de eerste cultuurdrager niet alleen op school, maar ook bijvoorbeeld op landbouwgebied.

Daar liggen misschien wel de belangrijkste verdiensten trouwens, in de landbouw. Maar ook op muzikaal gebied en op sociaal en kerkelijk gebied.

Veel moest van de onderwijzers komen. Het mooiste is dat ze dat ook inderdaad gedaan hebben.

Ik waardeer de huidige opleiding van onderwijzers als heel sympathiek. Ze leren zelfstandig op onderzoek uit te gaan en een werkstuk te maken aan de hand van de praktijk.

De schaduwzijde is wel dat ze die dingen dan van elkaar overschrijven, maar ik vind het een pre, dat ze niet alleen boeken kennen, maar ook de praktijk bekijken.

We moesten onderwijs gaan geven zonder ooit in een klas enige aanwijzing gekregen te hebben over lesgeven. Niets.

Op mijn kritische geluiden ten aanzien van de intellectuele kwaliteiten van de huidige onderwijzers (in opleiding), de vaak genoemde armoede aan culturele interesse en de geringe kennisbagage wilde de heer Driessen niet ingaan. Hij volstond met de opmerking, dat de onderwijzers vroeger en met name voor de oude hoofdacte toch ook wel veel volstrekt nutteloze kennis kregen aangeboden.

Negatief uitte hij zich over het peil van de muzikale vorming van de onderwijzers. Ofschoon bij verschillende hervormingen van het kweekschoolonderwijs gezegd is dat men ook de expressievakken beter tot zijn recht wilde laten komen is daar in de praktijk niets van terecht gekomen.

Met name de onderwijsbonden achtte Driessen daaraan mede schuldig. Zij hebben ten aanzien van allerlei vakken stimulerend gewerkt, maar allerm minst ten aanzien van muziek. Toen er nog maar twee echte methodes waren (Ward en Gehrels), hebben de bonden daar niet voldoende steun aan gegeven. Bovendien zijn ze later allerlei, vaak inferieure, methodes te hooi en te gras gaan propagereen om vaak onduidelijke redenen.

Funest is verder geweest het gekrakeel over zijns inziens onbelangrijke vraagstukken met betrekking tot onderdelen van een methode (het cijferschrift en de gebaren van Ward, het handzingen van Gehrels). Later kwam daar nog de in onze maatschappij veldwinnende afkeer bij tegenover methodes in het algemeen.

MUZIEK EN LITURGIE

Tijdens een studieweek Gregoriaans in 1976 te Breukelen op huize "Queekhoven", hield Dom H.v.d. Laan een lezing over "Muziek en Liturgie".

De zaken die hij aanroerde boeiden de aanwezigen dusdanig dat wij mogen verwachten dat ook U bij lezing ervan zicht krijgt op zijn achtergronden.

Om de lezing in zijn geheel op te nemen zou te uitgebreid worden, vandaar dat het geheel in twee gedeelten in "Kerkoraal" zal verschijnen.

Studieweek "Queekhoven"

Vrijdag 11 juni 1976

Muziek en Liturgie

I

Het is geen musicus die tot u spreekt maar iemand, wiens leven is toegewijd aan de liturgie en die daarom dag in dag uit lange uren meezingt in een monniken-koor. Al ben ik daardoor steeds meer van muziek gaan houden, vakkennis van de muziek heb ik niet, die heb ik op een ander gebied, omdat ik heb leren bouwen. Beide domeinen, muziek en architectuur, vullen elkaar aan als tijd en ruimte die beide samen aan ons stoffelijk bestaan ten grondslag liggen: de orde van de muziek betreft de quantiteit van de tijd, de orde van de architectuur die van de ruimte. Beide moeten dus wel iets met elkaar te maken hebben.

In de eerste tijd van mijn studie der architectuur zocht ik mijn steun in de overlevering en in de monumenten der geschiedenis. Samen met andere architecten vonden wij enkele flarden van een Griekse theorie bij Vitruvius en wij hielden ons bezig met het opmeten en analyseren van klassieke gebouwen. Dit laatste omdat van de architectuur vooral de concrete gebouwen zijn overgeleverd en niet de abstracte theorie. Om aan dit gemis aan theoretisch inzicht tegemoet te komen,

meenden wij goed te doen door kennis te nemen van de leer der muziek omdat dáár eerder de theorie dan de concrete uitvoering van de oudheid bekend is gebleven. Door bepaalde analogiën tussen de beide kunsten zouden wij, zo dachten wij, met behulp van de theorie der muziek de concrete gegevens van de gebouwen beter kunnen doorschouwen. Maar wij zijn in die verwachting teleurgesteld, omdat ook de theorie der muziek zeer verminkt tot ons is gekomen.

Dit deed ons de vraag stellen of niet zowel aan de architectuur als aan de muziek, theorie en praktijk, nieuw leven moet worden ingeblazen en dat het daartoe niet voldoende is bij elkaar te rade te gaan. Ik ben mij gaan afvragen of niet voor beide steun gevonden zou kunnen worden in de liturgie, die door Vaticanum II een nieuwe periode is ingegaan en mij verrassend verhelderd toeschijnt. De dienstbaarheid aan de liturgie, die in alle beschavingen ten grondslag heeft gelegen aan de ontwikkeling van de architectuur zowel als van de muziek, zou wel eens een bron van nieuw leven kunnen blijken te zijn.

De condities die aan de architectuur moeten worden gesteld, wil zij in de liturgie kunnen worden opgenomen, zijn jarenlang onderwerp geweest van studie in de "Cursus voor Kerkelijke Architectuur" in Den Bosch, en deze studie heeft geleid tot een complex van duidelijke en objectieve normen niet alleen voor de kerkbouw, maar voor de architectuur in het algemeen. Daarbij zijn wij toen reeds uitgegaan van een opvatting der liturgie die nu door het laatste Concilie officieel bevestigd is. Wat de muziek aangaat, meen ik hetzelfde te mogen verwachten. Ook daar is reeds een begin gemaakt en aanzienlijk vroeger dan in Den Bosch. Wij hebben namelijk in het begin van onze studie veel geprofiteerd van de uitgangspunten van Dom Mocquereau voor de vernieuwing der kerkelijke muziek. Zijn "Nombre musical" is door een liturgische praktijk ontstaan. De vergelijking van de muziek met de architectuur, die hier ter sprake wordt gebracht, beschouw ik daarom als een hommage van dankbaarheid aan deze uitzonderlijke meester, die zijns gelijke in de wereld van de muziek nog niet gevonden heeft, alle latere paleographische vondsten ten spijt.

De liturgie van de Kerk is een hemels bedrijf, dat zich niettemin in tijd en ruimte afspeelt, evenzeer als ons gewone menselijke doen en laten. Het maatschappelijk bestel waarin dat dagelijks doen en laten is opgenomen, is echter radicaal te onderscheiden van het liturgische bestel. De liturgie is niet een van de maatschappelijke bezigheden, zoals ook de maatschappij niet een van de vele natuurlijke verschijnselen is.

In de natuur kunnen wij hier en daar iets waarnemen dat op een menselijke samenleving lijkt, zoals bij mieren en bijen, maar de echte maatschappij verschijnt pas met het menselijk verstand. Zo zijn er ook in de maatschappij omstandigheden die op de liturgie lijken, zoals feesten en vergaderingen, maar de echte liturgie begint pas met het geloof, met de kennis van God.

Als stoffelijke wezens zijn wij opgenomen in een natuurlijke wereld; wij zijn met de aarde verbonden door ons gewicht, wij ademen de lucht, wij voeden ons met planten en dieren. Op deze wijze communiceren wij met wezens die in de schepping onder ons staan, omdat wij ze allen door ons verstand te bovengaan. Als verstandelijke wezens echter zijn wij opgenomen in een maatschappelijke wereld en in dit verband, dat wij zelf tot stand brengen, communiceren wij met wezens van een zelfde niveau, met onze medemensen. Als christenen tenslotte zijn wij opgenomen in een bovennatuurlijk verband, in een wereld van liturgie waarin wij communiceren met wezens boven ons, met de Engelen die enkel geest zijn en met God zelf.

Dit zijn de drie kaders waarin ons leven zich afspeelt; zij zijn onderscheiden maar niet onafhankelijk van elkaar. Natuur, maatschappij en liturgie zijn als de drie dimensies van ons leven die alle drie aanwezig moeten zijn om aan dat leven zijn realiteit te geven. Men kan denken aan die landschappen die Rembrandt heeft geëts met aan de horizon het silhouet van een stad of een dorp, dat zich op zijn beurt weer concentreert om de toren of het hoge dak van een kerk.

In alle drie domeinen is er sprake van dingen die zich in tijd en ruimte afspelen, van geluid, van bewegingen en van stoffelijke dingen. Vogels zingen, vliegen en bouwen nesten en ook wij mensen zingen, vliegen zelfs en bouwen huizen, maar dat gebeurt op een heel andere manier. Ook in de liturgie wordt gezongen, er wordt gehandeld en er worden kerken gebouwd, maar ook dit gebeurt op een geheel eigen manier en uit een geheel ander oogpunt dan in de beide andere domeinen. Het is van dit aspect en van deze manier van zingen, van gebaar en van bouwen waarvan wij ons hier rekenschap moeten geven. Aan welke eisen moet de muziek voldoen om in de liturgie haar rol te vervullen? Deze vraag is van bijzonder belang, want het is van deze dienstbaarheid dat ik vernieuwing meen te kunnen verwachten, niet alleen van de kerkmuziek maar van alle muziek in onze menselijke samenleving.

III

Natuur, maatschappij en liturgie zijn wel onderscheiden maar niet onafhankelijk van elkaar. Daarom is een juiste visie op de liturgie en op de eisen die zij stelt niet anders mogelijk dan tegen de achtergrond van een juiste visie op de natuur en op de maatschappij.

Van nature zijn wij een zeer gecompliceerd wezen. Wij zijn het laatste van alles geschapen na een hele scheppingsweek van voorbereiding. Er is over onze schepping beraadslaagd, zoals S. Gregorius van Nyssa opmerkt en tevoren is er een schets gemaakt in klei. De andere wezens zijn geschapen met een fiat et factus est, maar de verschijning van het verstand in de stoffelijke wereld wordt beschreven als een meesterwerk dat de gehele schepping als het ware klaarmaakt voor de Incarnatie.

De mens is als een resumé van de hele schepping en heeft met alle andere schepsels iets gemeen. "Wat in het groot heelal in het groot bespiegeld wordt en God zich in den mens beknopt heeft uitgestort", zegt Vondel in zijn derde bespiegeling over de Schepping. Sint Augustinus van zijn kant drukt hetzelfde uit als hij zegt dat wij het zijn gemeen hebben met de stenen, het leven met de planten, het voelen met de dieren en het

inzicht met de Engelen, en de oude Vaders komen daar graag op terug. Wij hebben dus iets van de onzichtbare geest der engelen die boven ons staan en tegelijk zijn wij stoffelijk als de aarde waaruit wij gevormd zijn. Door ons gewicht zijn wij onderworpen aan de krachten die het heelal bijeenhouden en toch zijn wij niet als stenen die door hun gewicht blijven liggen waar ze liggen. Wij kunnen ons zelf bewegen omdat wij levend zijn en daardoor tegen de krachten van het gewicht ingaan, onszelf oprichten zoals planten en bomen. Als dieren kunnen wij ons zelfs verplaatsen en die beweging met onze zintuigen regelen. Alle modaliteiten van de Schepping liggen in ons bereik, maar zij krijgen in ons een geheel eigen aanzien, omdat zij beheerst worden door een intellect. Door onze geestelijke vermogens kunnen wij ons niet alleen bewegen en verplaatsen, maar zijn wij zelfs geheel aan tijd en ruimte ontheven door ons geheugen en voorstellingsvermogen. Wij stellen tijd en ruimte objectief voor ons en maken als het ware onze eigen tijd en ruimte. Door de architectuur en muziek stellen wij er de grenzen van vast en geven zo een menselijk antwoord op het onbeperkte ruimtelijke en tijdelijke gegeven van de natuur. Niet door de ruimtevaart meten wij de ruimte, noch de tijd door de astronomische lichtjaren, maar door onze architectonische ruimte en door de rythmiek van dans en muziek.

De dieren maken zich, ofschoon zij een zelfstandige vorm hebben, niet los van het grote circuit der stoffelijke natuur waarin zij zijn opgenomen. Door hun gebonden instinct vormen zij de feilloze schakels in die kringloop. Ons handelen en maken lijkt wel op dat der dieren maar is er toch volkomen van onderscheiden. Ons handelen en maken gebeurt op eigen initiatief, waartoe wij door onze geestelijke vermogens in staat zijn.

Dit vrije initiatief zelf is bovendien belangrijker dan hetgeen erdoor in de natuur wordt gerealiseerd, zodat ons handelen en maken eerder dient voor de ontwikkeling van dat vrije initiatief dan omgekeerd. Hieruit blijkt dat wij, die door ons stoffelijk bestaan communiceren met wezens onder ons, door onze geestelijke vermogens

iets gemeen hebben met wezens die in de scala der scheppingen boven ons staan, met de onstoffelijke geesten der engelen.

Het grote mysterie van ons verstand is daarin gelegen dat het enerzijds dient om de waarneming en de beweging te regelen waardoor ons stoffelijk bestaan in stand wordt gehouden, en dat het anderzijds door die beweging en waarneming zelf in stand gehouden moet worden.

Om zich te verheffen op het niveau waar het thuishoort moet het zich van de waarneming der stoffelijke dingen bedienen. "Het is niet mogelijk dat een geest als de onze, zegt S. Dionisius, zich verheft tot de onstoffelijke voorstelling en beschouwing eigen aan de engelen, tenzij hij ertoe geleid wordt aan de hand van stoffelijke dingen die binnen zijn bereik liggen."

IV

De maatschappij nu is de menselijke instelling die dient om enerzijds ons bestaan in de natuur mogelijk te maken en anderzijds de natuur zo aan dat bestaan aan te passen dat het verstand, dat aan deze cultivering van de natuur ten grondslag ligt, zich daardoor kan ontwikkelen tot zijn eigen volmaking.

Bij deze kringloop, deze op- en neergaande beweging kan het accent liggen op het stoffelijk bestaan, dus op de neergaande beweging, ofwel op ons geestelijk bestaan dat wil zeggen op de opgaande beweging. De laatste accentuering is het kenmerk van alle grote beschavingen en deze dringt door in ieder product of handeling van een maatschappij, vooral de architectuur en de muziek worden er ten sterkste door aangeraakt en gekarakteriseerd.

Om ons een beeld te vormen van het karakter van deze beide bewegingen behoef ik maar te wijzen op het bewegen van de voet bij het gewone lopen en bij het dansen. Bij het lopen maken wij ons bij iedere stap even los van de grond door de voet te verheffen, maar bij het dansen houden wij ons eerder van de grond verheven om met de voet telkens even steun te zoeken op de grond.

Het is duidelijk dat voor een samenleving van mensen het accent op de opgaande beweging moet liggen, op het cul-

tiveren van de vorm der dingen terwille van de expressiviteit, de informatie van het verstand. De communicatie tussen de mensen van geest tot geest moet namelijk ook gebeuren door tussenkomst van de stoffelijke dingen. Dat is een gevolg van de conditie van een verstand dat met een stoffelijk bestaan verbonden is. Wij moeten onze gedachten toevertrouwen aan zintuiglijk waarneembare vormen, opdat anderen ze daarvan kunnen aflezen. Deze vormen scheppen de tekens, de taal waarin wij ons moeten uitdrukken, en de expressieve kracht die deze tekens moeten hebben kunnen wij aan niets anders ontlelen dan aan de kracht die eigen is aan de dingen waaraan die tekens ontleend zijn. Het sociaal belang van de dingen en handelingen die nodig zijn voor ons individuele bestaan is dus vooral gelegen in het cultiveren van de vorm terwille van de expressie, de opgaande beweging van de kringloop. Wij moeten dus in de maatschappij drie soorten vormen onderscheiden zowel op het gebied van het geluid, van de beweging als van de dingen. Het zijn in de eerste plaats de vormen waarbij het accent ligt op de lichamelijke bedoeling; wij hebben ze functionele vormen genoemd. Bij andere vormen ligt het accent eerder op de geestelijke bedoeling, de informatie van het verstand; het zijn de expressieve vormen. Bij een laatste categorie, de zuivere tekens voor het intermenselijk contact van geest tot geest, is de functie, de lichamelijke bedoeling geheel fictief en gaat het louter om de expressie; het zijn de monumentale vormen: taal, gebaar en insignies.

HERNIEUWDE BELANGSTELLING VOOR HET GREGORIAANS

In de periode september t/m december 1977 heeft er een cursus gregoriaans plaats gehad in de R.K. Opleidings-school voor kleuterleidsters aan de Markendaalseweg te Breda.

Onder leiding van Zr. Marie-Louise Egbers uit Roosendaal hebben een 35-tal cursisten een degelijk stuk achtergrond-informatie ontvangen over het hoe en het wat van het gregoriaans. In een tijd, waarin het liturgische gebruik van deze liturgische zang op de helling staat ten gevolge van decadente uitvoeringen en modernere opvattingen over liturgie is een zo groot aantal inschrijvers uit alle delen van het land, zowel jong als oud meer dan verheugend te noemen. Alvorens uiteen te zetten waarom deze cursus als meer dan geslaagd is te bestempelen, eerst iets over de opzet en de leiding ervan.

In 1976 is er in Huize Queekhoven te Breukelen een gregoriaanse studieweek gehouden. N.a.v. deze cursus kwamen er bij drs. J. Boogaarts diverse verzoeken binnen om een dergelijke cursus te beginnen. Daar deze aanvragen met name uit het zuiden van het land kwamen heeft de heer Boogaarts deze vragen doorgespeeld aan Zr. Marie-Louise Egbers. Deze besloot, om met behulp van de musicologische steun van Jan Boogaarts deze cursus te gaan geven. Hierbij werd tevens besloten om de cursus in drie sessies op te zetten. Iedere sessie omvatte 5 lessen zodat iedereen kon deelnemen en de gevorderden eventueel na 5 of na 10 lessen zouden kunnen inspringen.

Zr. Marie-Louise Egbers studeerde aan het Brabants Conservatorium te Tilburg hoofdvak piano bij Jan Wijn, hoofdvak schoolmuziek bij Cor de Man en last but not least hoofdvak koördirectie bij drs. Jan Boogaarts. Zij vervangt in het Vokaal Ensemble van dit conservatorium Jan Boogaarts bij afwezigheid en heeft zelf binnen haar bestaan als religieuze de taak de liturgische muziek in haar convent te verzorgen. Hiernaast is zij als docente

muziek aan de R.K. Opleidingsschool voor kleuterleiders te Breda verbonden.

De drie bovenvermelde sessies waren de volgende:

- Het gregoriaans bezien vanuit de ritmische structuur.
- De modi en hun karakteristieke kenmerken.
- De uitvoeringspraktijk.

De opzet was om de verschillende onderwerpen vanuit de praktische vorming te benaderen. Gedurende de cursus bleek dat zeer wel mogelijk, maar dat de achtergrondinformatie daarbij wel eens de overhand kreeg, was zo nu en dan onvermijdelijk, waarbij - voor een enkele cursist - de materie dan wel eens boven de pet ging. De omvang van de onderwerpen was steeds weer dusdanig uitgebreid, dat er keihard gewerkt moest worden en ook werd, om door de stof heen te komen.

Als absentie al een maatstaf is voor het al dan niet welslagen van een cursus, dan is de zeer minimale afwezigheid van een enkeling door overmacht hier wel een buitengewoon positief bewijs voor de kwaliteit van de cursus terwijl de deelnemers toch werkelijk van heinde en verre kwamen. (Van Zutphen tot Zeeuws-Vlaanderen.)

Ondanks de moeilijkheidsgraad van de cursus voor "Beginners" is men met buitengewone geestdrift onder de bewonderenswaardig geduldige en deskundige leiding van Zr. Marie-Louise Egbers tot een verhelderende slotconclusie gekomen. Gregoriaans, mits goed en onder deskundige leiding uitgevoerd binnen het kader van de liturgie, mag niet verloren gaan. De onbaatzuchtige schoonheid van deze zang is een openbaring voor de ziel.

De op 9 november gehouden viering in een kapel in Breda is niet geheel uit de verf gekomen, mogelijk doordat men met deze geringe hoeveelheid mensen niet de reële situatie van de liturgie kon scheppen die daartoe een voorwaarde is. Daarbij een zekere (in)spanning om een goed resultaat te bereiken en de situatie wordt dan wat

gekunsteld. Toch kan deze viering nog velen tot voorbeeld dienen. Op de laatste avond is er d.m.v. een evaluatie getracht de hiaten in de cursus op te sporen. Zeer in het algemeen bleek vooral de materie over de modi voor veel cursisten een moeilijk probleem te zijn. Daarnaast was er een te grote hoeveelheid leerstof, die, alhoewel steeds vanuit de praktijk benaderd, toch een wat grotere verwerkingstijd nodig bleek te hebben. Ongetwijfeld zal Zr. Marie-Louise de in deze cursus opgedane ervaringen duidelijk verdisconteren in de cursus die op 13 januari 1978 in Oisterwijk van start is gegaan. Een ieder, die een beter begrip van en een verhelderende kijk op liturgie en gregoriaans wil krijgen, kan ik deze cursus van harte aanbevelen.

Uit de attenties aan het adres van de cursusleidster op de laatste avond in Breda mag zeker een grote waardering voor de door haar behaalde resultaten worden afgeleid.

L. v.d. W.

Solesmes, 27 maart - 2 april '78.

Met een welluidend "Good morning" begon voor ons de tweede paasdag. Om in de stemming te geraken werden we bij het ontbijt begeleid door Helmondse kinderliedjes, maar de aandacht daarvoor verslapte alras : drie reisgenotes vonden het beter om maar op tijd te verschijnen, vandaar. Inmiddels waren wij uitgegeten en dus konden we overgaan tot inladen van de auto's, die van alle kanten de Bakelsedijk waren opgereden. Op slag van negenen zette de stoet zich in beweging, met de afspraak elkaar op te wachten in een uitspanning neffen Parijs. Aldus geschiedde en na het nuttigen van een versnapering of iets wat daarop moest lijken werd de reis voortgezet met als eerstvolgende doel Chartres, waar we rond een uur of vier een rondleiding kregen om en in de kathedraal. Toen restte nog één etappe : Chartres - Solesmes. De kopgroep bereikte de finish omstreeks zeven uur , en spoedig daarna volgde het peloton. Gauw werden de kamers ingedeeld en werd er gelegenheid gegeven tot opfrissing, zodat we daarna voor de eerste keer een uitstekende franse maaltijd konden gebruiken. Dát mocht ons wel bekomen! Om de spijsvertering wat te bevorderen hield Silvère een korte inleiding, en wij stelden ons aan elkaar-voor zover dat nog niet was gebeurd- voor.

In Frankrijk geldt ook derde Paasdag als een feestdag, en in Solesmes kreeg deze dag nog een extra feestelijk tintje vanwege het feit dat broeder organist 50 (!) jaar geprofest was. Dat kwam tot uiting in een plechtige Misviering, waarin het Gregoriaans zeer subtiel werd begeleid. Na de Mis volgde dagelijks een les van Dom Jean- Claire, die in het kort de geheimen van het Gregoriaans van Solesmes uiteenzette en deze aan de hand van verschillende gezangen probeerde te verduidelijken.

Na de lunch, die ons óók wel mocht bekomen (volgens Jean-Claire staat Solesmes in de eerste plaats bekend om de keuken van het Grand Hotel), gaf Silvère de betekenis en uitvoering aan van diverse neumen in de handschriften van St.Gallen. Helaas bleek deze materie

te uitgebreid om binnen een week te voltooien. Vanwege het mooie weer dronken we buiten een kopje thee. Daarna maakten we een wandeling in de omgeving, waarbij Piet bereid was om op de kleinste details van de locale flora in te gaan. Toen we langs modder- en asfalt weggetjes met hier en daar een belle vue het rustieke Solesmes weer hadden bereikt, werden we in de gelegenheid gesteld onze vocale talenten te botvieren middels het zingen van Vespers en Completen. Vervolgens volgde weer een goede maaltijd (zie boven) waarna eenieder vrij was om te doen en te laten wat hij/zij wilde of niet.

"Venite post me" (komt achter mij aan) is een Communio waar we ons mee bezig hebben gehouden, maar in de praktijk kwam er weinig van terecht: woensdags middags bezochten we de pottenbakkerij van Durtal. Op de terugtocht zei Fred; "Komen jullie maar achter mij aan, dan nemen we een toeristische route." Vanwege de hoge snelheid van de eerste auto was niet iedereen in staat deze route te volgen, zodat de grote meerderheid maar moest zien dat hij op eigen houtje in Solesmes kwam. Desondanks waren we toch nog op tijd voor de Vespers, die we zouden hebben moeten kunnen volgen in het Antiphonale Monasticum, maar dat viel niet mee!

Bij de repetitie van de Completen bleek, dat psalmzingen een vak apart is. Daarom waren we genoopt dit tot diep in de nacht te repeteren, overigens niet tot ieders plezier.

Donderdagochtend wijdden we met vocalisen ons nieuwe leslokaal in, aangezien het vorige voor een belangrijk diner moest worden gebruikt. Bij het begin van de les van Dom Jean-Claire werden de heren onder ons uitgenodigd om een maaltijd te komen gebruiken in het klooster. Die kans werd uiteraard met beide handen aangegrepen!

's Middags vertrokken we direct na de les van Jean-Claire richting Langeais, alwaar we in het zonnetje de pique-nique gebruikten, die ons wel is gekomen. Daarna werden we op een zeer speciale manier rondgeleid in het kasteel; vanuit alle mogelijke hoeken klonk de franse tekst en uitleg, de gids wees de ge-

noemde dingen duidelijk aan. Buitenlanders werden in staat gesteld de tekst in vertaling te volgen op stencils in indrukwekkende mappen.

De terugweg beloofde weer toeristisch te worden, maar wegens benzinegebrek van de eerste auto (dus tanken, dus anderen doorrijden etc.) werd dit weer aan de eigen inventiviteit van de anderen overgelaten, wat aardig gelukt is, voor zover ik dat kan beoordelen.

's Avonds bezochten we de Completen in het klooster, maar dat keer waren er geen moeilijkheden met het Antiphonaal, want het was stikdonker.

Vrijdags werd Dom Jean-Claire vervangen door Dom Eugène Cardine, de man van het Graduel Neumé. Hij maakte duidelijk hoe je volgens hem de repercussie zou moeten uitvoeren, waarop één van ons opmerkte dat de middeleeuwers dus stotterden. Na deze les brachten de heren een bezoek aan de Salle de Paléographie, waar o.a. alle gregoriaanse manuscripten op fotokopie zijn verzameld. Aangezien deze Salle zich in het klooster bevindt, werden ook hier helaas geen dames toegelaten.

Zaterdag was er weer een plechtige Mis in de abdijkerk, omdat een monnik de eeuwige gelofte aflegde.

's Middags repeteerden we de Completen in het kapelletje van Dubois, en daarna bezochten we de Vespers, die ook een plechtig tintje hadden vanwege het feest.

's Avonds na het diner zongen we ter afsluiting van de week de Completen in het reeds eerder genoemde kapelletje van Dubois. Daarna volgde in het hotel de evaluatie, waarbij iedereen zich tevreden toonde over het verloop van de week. Daar de bar van het hotel reeds dicht was, besloten sommigen hun bed op te gaan zoeken, anderen gebruikten liever nog iets, maar dan wel in Sablé, want in Solesmes was alles reeds dicht.

Na een korte nacht (zomertijd!.) vertrokken we zondagochtend weer richting Nederland, waar we om een uur of zeven aankwamen. De kas liet nog enige konsumties toe, maar daarna was de tijd gekomen om adieu te zeggen en huiswaarts te keren na een zeer interessante en mooie week.

Ton Tromp.

